
**ХАЛҚАРО БАҲОЛАШ ДАСТУРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДА
ЖАҲОН ТАЪЛИМИ БИЛАН ИНТЕГРАЦИЯЛАШ- ТАЪЛИМ
СИФАТИНИ ОШИРИШ ОМИЛИ**

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.7.7.036>

*Дилова Наргиза Гайбуллаевна,
Бухоро давлат университети доценти*

---

*Ражабова Кимёхон Фармоновна,
Бухоро давлат университетимустақил изланувчиси*

Annotatsiya: maqolada xalqaro baholash dasturlari, ulardan foydalanishda jahon ta'limi bilan integratsiyalash, ta'lim jarayonida pirls xalqaro baholash dasturi topshiriqlariga asoslangan o'quv va sinov topshiriqlari orqali o'quvchilar kompetensiyasini rivojlantirishni takomillashtirish muammolari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: xalqaro baholash dasturlari, jahon ta'limi, integratsiya, PIRLS xalqaro baholash dasturi, sinov topshiriqlar, kompetensiya, ta'lim sifati

---

**ИНТЕГРАЦИЯ С МИРОВЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ ПРИ
ИСПОЛЬЗОВАНИИ ПРОГРАММ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОЦЕНКИ –
ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ**

*Дилова Наргиза Гайбуллаевна,
доцент Бухарского государственного университета*

---

*Ражабова Кимёхон Фармановна,
соискатель Бухарского государственного университета*

Аннотация: в статье рассматриваются проблемы совершенствования развития компетентности учащихся посредством учебно-тестовых заданий на основе международных программ оценивания, их использование в интеграции с мировым образованием, выполнение заданий международной программы оценивания в образовательном процессе.

Ключевые слова: международные программы оценивания, глобальное образование, интеграция, международная программа оценивания PIRLS, тестовые задания, компетентность, качество образования

**INTEGRATION WITH WORLD EDUCATION IN THE USE OF
INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAMS - A FACTOR FOR
IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION**

*Dilova Nargiza Gaybullaevna,
ssociate Professor of Bukhara State University *

---

*Rajabova Kimyokhon Farmonovna,
an independent researcher at Bukhara State University*

Annotation: The article discusses the problems of improving the development of student competence through teaching and testing assignments based on international assessment programs, their use in integration with global education, pirls international assessment program tasks in the educational process.

Keywords: international assessment programs, global education, integration, PIRLS international assessment program, test assignments, competence, quality of education

Ривожланаётган техника асрида ўқувчиларимизни ёшлигидан таълим ва

фаннинг ҳозирги замон талабларига мос равишда тарбиялаш мамлакатнинг ривожланиши ва ўсишига ўз таъсирини кўрсатади. Айниқса, иқтисодий-ижтимоий ривожланган мамлакатлар ўқувчи-ёшларнинг таълим олишига етарли даражада эътибор қаратиб, келажак авлодни етук бўлиши учун имкониятлар яратиб беришга ҳаракат қилинади ҳамда Давлат таълим стандартлари ва Давлат томонидан қўйилган талабларнинг бажарилиши доимий равишда таҳлил қилиб борилишининг аҳамияти катта ҳисобланади.

Шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, ҳозирги ривожланаётган замонда давлатлар таълим соҳасидаги ўзгариш ва ўсишларни таҳлил қилиш ва солиштириш ҳамда таълимда интеграциялашувни амалга ошириш давлатлараро таълимдаги ислохотларни яратишга имкониятларни кенгайтиради.

Ушбу долзарбликни инобатга олган ҳолда Ўзбекистон таълимнинг жаҳон таълими билан интеграциялашувида халқаро баҳолаш дастурларини қўллашнинг аҳамияти ўзига хос бўлиб, бунда асосий эътибор Миллий дастурдан келиб чиққан ҳолда жаҳон стандартлари даражасига тенглашиш муаммосига урғу берилганлигидир.

Ўзбекистон таълими сифатини ошириш ва жаҳон таълими билан интеграциялашган ҳолда Халқаро баҳолаш дастурларини ўқув жараёнида қўллаш давлат сиёсати даражасидаги муҳим муаммо ҳисобланади.

ИНТЕГРАЦИЯ (лот. *integratio* — тиклаш, тўлдириш, *integer* — бутун) фанларнинг яқинлашиши ва ўзаро алоқа жараёни, икки ва ундан ортиқ давлатларнинг йўналишлар бўйича тегишли муаммоларни сифатли ва натижадорлигини таъминлаган ҳолда ҳал қилишда ўзаро мувофиқлаштириш ва бирлаштириш деган маънони билдиради.

Таълимнинг асосий вазифаларини, мавжуд илмий салоҳият ва алоҳида шахсларнинг истеъдодини давлатнинг, унинг тузилмалари ҳамда иқтисодиёти тармоқларининг амалдаги эҳтиёжларига мослаштириш жуда муҳим. Бугун тобора кучайиб бораётган талабларга жавоб бериш мақсадида ҳаракат қилиш зарурлигини чуқур ҳис этяпмиз. Олдинга, янгиланиш сари бир неча қадам қўйиш учун эса халқимиз асрлар давомида тўплаган бебаҳо тажриба, яъни кадрлар тайёрлаш бўйича ҳамда илмий-таълимий соҳада эришилган ютуқлар, услубий, тузилмавий, моддий ва ниҳоят, инновацион ривожланиш тажрибасини ҳисобга олиш ҳамда ундан фойдаланиш лозим.

Халқаро баҳолаш тизимида ўтишнинг айни вақтда долзарблиги ва ҳар соҳада ривожланаётган Ўзбекистон Республикасида халқ таълими тизимининг ўсишига таъсирини кучайтириш бўйича Ўзбекистон Республикаси Конституциясида киритилган, “Таълим тўғрисида”ги қонун, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 мартдаги “Умумий ўрта таълим тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги 140-сонли, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 6 апрелдаги “Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида”ги 187-сонли қарори, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълимини бошқариш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5538-сонли фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълими тизимида бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3931-сонли қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 8 декабрдаги “Халқ таълими тизимида таълим сифатини баҳолаш соҳасидаги халқаро тадқиқотларни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 997-сонли, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019

йил 29 апрелдаги «Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПФ-5712-сон Фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 3 майдаги «Иқтидорли ёшларни аниқлаш ва юқори малакали кадрлар тайёрлашнинг узлуксиз тизимини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-4306-сон Қарорлари тасдиқланиб, ижрога йўналтирилган.

Ушбу Халқаро тадқиқотларни ўтказишда биз қуйидаги вазифаларни ўз олдимизга бошланғич таълим жараёнида халқаро мониторингга тайёрлаш муҳитини шакллантириш ва ижодий (креатив), мушоҳадали фикрлашни ривожлантиришни мақсад қилиб олганмиз.

Биламизки, бутун жаҳонда энг машҳур халқаро таълим тадқиқотларининг асоси ўқиш саводхонлиги бўлиб, бошланғич таълим битирувчиларининг жаҳон стандартларига мослигини аниқлаш, PIRLS халқаро мониторингида айнан ўқиш саводхонлиги кичик ёшдан ўқувчиларнинг ўзлаштирганлик даражасини баҳолаб боради.

Яъни, биз миллий таълим тизимимизда 4-синф ўқувчиларининг она тили ва ўқиш саводхонлиги БКМларини ўзлаштириш даражасини аниқлашда диктант ёки ўқув дастури таквим-мавзу режаси асосида ДТСларни шакллантириб, шу асосда 20 та очик ва ёпиқ тест топшириқлари берилар эди.

Халқаро тадқиқотлар мониторингига тайёрлаш буйича тажриба-синовлар бошлангандан сўнг, бошланғич синфларда PIRLS мониторинги жараёнининг олдинги цикларида фойдаланилган материаллардан ишлатила бошланди. Адабий ва ахборот матнларида тўлиқ материал такдим этилиб, сўнгра қийинлик даражасига қараб топшириқлар бериб борилади, жараёнда берилган материалларни ўқувчи нафақат юзаки ўқиши, балки, уни ўқиб, мушоҳадали (креатив) фикрлаши зарурлиги талаб этилади.

Бунда ўқитувчи маҳоратидан келиб чиқиб, ўқувчига айнан матндаги образлар ўрнига ўзини қўйиб кўриши, ҳаётда бунга ўхшаш воқеалар қаерларда содир бўлиши мумкинлигини фарз қилиши, шундай вазиятда нима қилиш зарурлиги ва ҳаттоки, асар муаллифи ўрнида бўлганда асарни қандай номлаши ёки матнни қандай тугатиши мумкинлиги бўйича хулоса чиқаришга ундайдиган турли топшириқлар берилади.

Топшириқлар мураккаблик даражасига кўра:

1-даражадаги - эса сақлаш ва такрорлай олиш;

2-даражадаги - гоё ва кўникмаларни билдиришга ундайдиган;

3-даражали - стратегик фикрлаш;

4-даражадаги - кенгайтирилган фикрлашга ундайдиган топшириқларга ажратилади. Топшириқлар биз ишлатган очик ёки ёпиқ тестлар (4 та жавобли) қолипидан чиқарилади.

Бундай турдаги топшириқлар аввал хорижий тажриба намуналаридан тўғридан-тўғри таржима қилинган ҳолда олиниб, ўқувчи саводхонлигини баҳолаш учун ўқитувчилар томонидан қўлланилди.

Бугунги кунда халқаро тажрибаларни Миллий дастур билан интеграциялаштириб, ўқувчи саводхонлигини аниқлаш ва баҳолашга оид ўзимизнинг топшириқлар тизимини яратиш бўйича илмий-методик изланишлар олиб борилмоқда. Илғор тажрибаларга асосланган ҳолда маҳоратли ўқитувчилар томонидан замонавий тавсиялар ишлаб чиқилмоқда ва таълим жараёнларида фойдаланиш учун амалиётга тадбиқ этилмоқда.

Биз бошланғич синф ўқувчиларининг ўқиш саводхонлигини ошириш, унинг даражасини аниқлаш ва баҳолашга доир муаммоларни ечиш мақсадида ўз тадқиқот ишимиз ва илмий изланишларимиз натижасида қуйидаги вазифаларни амалга оширишга ҳаракат қилдик:

Таълим жараёнида PIRLS халқаро баҳолаш дастури топшириқларига ўхшаш ўқув ва синов топшириқларини тайёрлаш орқали ўқувчиларнинг фанга

оид ва таянч компетенцияларини ривожлантиришни такомиллаштириш:

Халқаро тадқиқотлардаги топшириқлар Миллий таълим тизими билан интеграциялашган ҳолда таълим олувчининг билими ва ўзлаштириш даражаси аниқланиб, белгиланган мезонлар асосида тегишлича баҳолана бошланди.

Топшириқлар когнетивлик мураккаблиги жиҳатидан тўртта даража бўйича белгиланиб, оддийдан мураккабга қараб бориш тизимида шакллантирилади. Уқувчининг ўқиш саводхонлигини аниқлаш учун унга замон талабларига мос, долзарб матн берилади. Шу тарзда турли назарий қоидалардан узоқлашган ҳамда ҳаётий компетенцияни қамраб олувчи топшириқлар базаси яратилиб борилади.

Компетентликни қамраб олувчи топшириқлар жавоби айнан бир хил бўлмаслиги, мазмун жиҳатдан жавобни тўлдирса “тўғри” деб олинishi мумкин. Шунини ҳам айтиб ўтиш жоизки, айрим саволлар жавобида келтирилган вариантларни кетма-кет рақамлаб чиқиш билан натижага эришиш мумкин.

Топшириқларни халқаро тадқиқотлар асосида такомиллаштириб боришда топшириқдан нима талаб яъни, топшириқ куйилишидан мақсад атрофида турли талаблар бирлашади.

PIRLS халқаро баҳолаш дастури асосида ўқувчиларнинг ўқиб тушуниш компетенцияларини шакллантириш модели

Таълимт изимини ўзлаштириб боришда ўқиб тушуниш саводхонлиги, табиий-илмий саводхонлиги, математик саводхонлик, молиявий саводхонлик ҳамда Ахборот коммуникацион технологияларини билиш саводхонлигининг негизи бўлиб хизмат қилади.

Агарда биз таълимни ўзлаштиришда таълим олувчи ўқийолмаса ёки ўқиганларини тушунмаса ҳар қандай мавзунини англаб олмаймиз ва биз учун мазкур билим мавҳумлигича қолади.

Мана шу сабабдан кичик ёшдан бошлаб ўқиш саводхонлигига эътиборни кучайтириш ва ўзлаштиришга салбий таъсир кўрсатувчи омилларни аниқлашда PIRLS халқаро тадқиқотининг натижалари етарлича ёрдам кўрсатади ва миллий таълим тизимининг ўсишига тегишли чора-тадбирларни белгилаб беради.

Халқаро таълим ютуқларини баҳолаш ассоциацияси томонидан Ўзбекистоннинг халқаро тадқиқотларга тайёрлаш учун донор сифатида белгиланган Россия давлати ер юзидаги етакчи мамлакатлардан бири ҳисобланганда, PIRLS- 2001 йилда ўтган 1-тадқиқотда бошланғич синф битирувчиларининг ўқиш саводхонлиги етарли эмаслиги аниқланган. Кейинчалик жаҳон таълим стандартларига тенглашиш учун таълим дастурларида кенг қамровли интеграциялашув ислоҳотлари олиб борилган.

Доимий равишда бошланғич таълим ўқиш саводхонлигининг жаҳон стандартлари талабларига мосравишда интеграциялашув ислоҳотлари сабабли PIRLS тадқиқотларининг кейинги 3 та циклида Россия давлати

етақчиликни қўлдан бой бермаяпти. Шу билан бирга PISA, TIMSS, ICLIS ва бирқанча халқаро тадқиқотларда ҳам бошланғич синфлардан ўқиш саводхонлиги жаҳон стандартларига интеграциялашуви ислохотлари ўзнатижасини кўрсатиб борапти.

Ўқитувчиларнинг дарс бериш методларини хорижий тажрибалар билан интеграциялаш жараёнини таҳлил этиш ва янги методикалар ишлаб чиқиш:

PIRLS халқаро мониторинги натижалари асосида бошланғич синф ўқитувчиларининг миллий таълим методларини бутун дунё ўқиш саводхонлигидан дарс берувчи педагог ходимларининг таълим услублари билан солиштириш имконини яратиб, ижобий ва салбий томонларидан келиб чиқиб миллий методлар ва жаҳон методлари ўзаро бир-бирини тўлдириб боради.

Масалан, матнни ўқишда матндаги ҳар бир сўзнинг аҳамияти борлигини тушунтириш учун она тили ва ўқиш саводхонлиги машғулотларида миллий адабиёт ҳамда жаҳон адабиёти намуналаридан келтирилган мавзуларда ушбу методлардан миллий модул сифатида кенг қўлланиляпти.

Ахборот ва адабий матнларда ўқувчиларнинг фақат текст эмас график ва жадвал маълумотларидан фойдалана олиш компетентлиги ҳам ривожлана боради.

Маълумотларни қабул қилиш ва ўз ўрнида тўғри фойдаланиш усуллари ҳам жаҳон стандартларига мос равишда ривожланиб борапти. Маълумотларни ўрганишни аниқлаш мақсадида берилган топшириқлар даражасига қараб фақат “1” балл ёки “5” баҳо билан эмас, балки топшириқларни қийинлик даражасига қараб, ностандарт баҳолаш услубларидан фойдаланиб борилади.

Дарсларда фақат ўқиш чуқурлигини билиш даражасини эмас, балки табиий-илмий саводхонлик ва математик саводхонликни билиш даражасини аниқлаш ҳам биргаликда олиб боришни таъминловчи методлардан фойдалана бошланди.

Методларни миллий услубини халқаро мониторинглар хулосалари асосида ривожлантириб, жаҳон таълими ўқиш саводхонлигининг замонавий методлари билан интеграциялашиб борапти.

Хулоса қилиб шунини айтиш керакки, Ўзбекистон таълимининг жаҳон таълими билан интеграциялашувида халқаро баҳолаш дастурларини қўллашнинг назарий ва амалий асослари таянган ҳолда бошланғич синф битирувчилари орасида ўтказилаётган Халқаро баҳолаш дастурларидан бири Халқаро Таълим Тадқиқоти Ассоциацияси (IEA- International Association for the Evaluation of Educational Achievement) томонидан ўтказиладиган PIRLS халқаро баҳолаш дастури қўллаш ва самарали натижалар олиш миллий менталитетни ҳисобга олган ҳолда амалий механизмларини ишлаб чиқилиб, бошланғич синф ўқувчилари томонидан матнни ўқиш ва тушунишни, шунингдек, миллий таълим тизимидаги фарқлар борасида таҳлилий натижаларга асосланган PIRLS дастурлари доирасида 8 номдаги ўқувчи билан ишлашга мўлжалланган мақсадли машқлар ишлаб чиқилди ва ўқитувчиларга тавсия этилди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 6 апрелдаги “Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида”ги 187-сонли Қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълимини бошқариш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5538-сонли Фармони

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълими тизимига бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПК-3931-сонли Қарори

4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 8 декабрдаги “Халқ таълими тизимида таълим сифатини баҳолаш соҳасидаги халқаро тадқиқотларни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 997-сонли Фармони